

ความสัมพันธ์ในครอบครัวของชุมชนหลังสนามกีฬาหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

Relationships of Family in Community Stadium's Hatyai, Hatyai,
Songkhla province

จิรัชยา เจียวก^{1*}, สันติชัย แยมใหม่², ยูวัลดา ชูรักษ์³, ยุทธกาน ดิสกุล⁴
และฉัตรจงกล ตุลยนิษกะ⁵

Jirachaya Jeawkok^{1*}, Santichai Yammai², Yuwanda Churak³, Yuttakan Dissakul⁴
and Chatjongkon Tunlayanisaka⁵

^{1, 2, 3, 4, 5} อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะศิลปศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

^{1, 2, 3, 4, 5} Department of Society Development, Faculty of Arts and Education, Hatyai University.

*Corresponding author, E-mail: jirachaya@hu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาการสื่อสารที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของครอบครัว และศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัว ผู้ให้ข้อมูลเป็นประชาชนของชุมชนสนามกีฬาหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 16 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึก มีวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการวิจัย พบว่า การสื่อสารภายในครอบครัวมีผลต่อรูปแบบของการทำกิจกรรม การแสดงความคิดเห็น และ ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ส่วนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ (1) ความสัมพันธ์แบบฝ่ายหนึ่งพึ่งพิงฝ่ายหนึ่ง (2) ความสัมพันธ์แบบไม่พึ่งกัน และ (3) ความสัมพันธ์แบบพึ่งพิงกันและกันโดยความสัมพันธ์แบบพึ่งพิงกันและกันจะทำให้ครอบครัวอบอุ่น และมีความสุขมากที่สุด

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชนหลังสนามกีฬาหาดใหญ่

Abstract

This research is a qualitative research for relationships of family in community stadium's Hatyai, Hatyai, Songkhla province by an interview guide method to collect data from 16 people. Data was collected by using participation and non-participation observation and in-depth interviews. Content analysis and triangulation data audit were used for data analysis.

The study was found that communication within families affect patterns of activity. The review and mutual respect. Most of the family relationship, the relationship can be divided into three types: (1) the relationship one party relying party,

(2) relationships do not depend on each other, and (3) relationships depend on each other by a relationship dependent. each family will be warm and happy as possible.

Keywords: Relationships of Family, Community Stadium's Hatyai

บทนำ

สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว สร้างได้โดยการสื่อสารที่ดีต่อกัน มีเวลาอยู่ร่วมกันอย่างคุ้มค่า แบ่งปันใส่ใจกันและกัน แต่จากสถานการณ์ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว (Single Parent Family) นับวันจะมีอัตราที่เพิ่มสูงขึ้น การหย่าร้าง และการแต่งงานใหม่ เกิดจากการตัดสินใจของคนสองคน แต่ผู้ที่รับผลกระทบมากที่สุดกลับเป็นบุคคลที่สาม คือ “ลูก” แท้จริงแล้วการหย่าร้างคือการจบปัญหา การแต่งงานใหม่คือการสร้างชีวิตใหม่ หรือเป็นการสร้างปัญหาให้เด็ก ข้อมูลรายงานประชากรและสังคมของสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัวมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่าสถิติการจดทะเบียนสมรสของคนไทย ชี้ว่าการแต่งงานของคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มลดลง คนที่อยู่ในช่วงวัยทำงาน 25-41 ปี จะอยู่เป็นโสดมากกว่าคนรุ่นก่อนที่อายุราว 73 ปีขึ้นไป และถ้าแต่งงานก็มีลูกน้อยกว่าคนรุ่นก่อนถึง 3 เท่าตัว ขณะที่ครอบครัวมีขนาดเล็กลง คืออยู่คนเดียวหรืออยู่เฉพาะพ่อแม่ลูกมากขึ้น และพบร้อยละ 12 ของครัวเรือนไทยยังยากจน มากที่สุดที่อีสานสูงถึงร้อยละ 23 และยังพบ 1.3 ล้านครอบครัวจากจำนวนทั้งหมด 20 ล้านครอบครัว เป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว สาเหตุมาจากการสิ้นสุดชีวิตคู่ใน 4 รูปแบบคือ การละทิ้ง การแยกทาง การหย่าร้าง และการเสียชีวิตของคู่สมรส ซึ่งการหย่าร้างเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการเพิ่มขึ้นของครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ดังสถิติการหย่าที่เพิ่มขึ้นถึง 2 เท่าจากประมาณเกือบ 50,000 คู่ในปี 2536 เพิ่มขึ้นเป็น 100,000 คู่ในปี 2550 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ รวมถึงการไม่จดทะเบียนสมรสก็มีเพิ่มมากขึ้น (ภราดร เดชสาร, 2552)

ดังนั้นนักวิจัยด้านพัฒนาสังคมจะต้องทำความเข้าใจกับสภาพปัญหา และให้ความสำคัญอย่างจริงจัง “การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันภายในครอบครัว” เป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้คนในครอบครัวมีความรัก ความผูกพัน มีความเข้าใจกัน อภัยให้กัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อยามต้องเผชิญปัญหาอุปสรรค ก่อให้เกิดเป็นครอบครัวอันอบอุ่น แต่สัมพันธภาพที่อ่อนแอ จะส่งผล ให้ครอบครัวขาดความอบอุ่นและมีการหย่าร้างในอัตราที่สูงขึ้น ความจริงนี้กำลังเกิดขึ้นกับสังคมไทย จากดัชนี ครอบครัวอบอุ่นที่ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ต้องปรับปรุง อีกทั้ง มีทิศทางที่แย่ลง โดยเฉพาะในด้านบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ให้การดูแลผู้สูงอายุและการหาเลี้ยงครอบครัวของสมาชิกวัยแรงงาน นอกจากนี้จากการศึกษาดัชนีชีวิตสุขภาวะครอบครัว ใน พ.ศ. 2552 พบว่า ครอบครัวไทยจำนวนมาก ละเลยการปฏิบัติสิ่งดี ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดขึ้น ในครอบครัว เช่น การใช้วาจาที่ไพเราะต่อกัน การกล่าวคำขอโทษหรือขอบคุณคนในครอบครัว การแสดงความรักต่อกันด้วยการโอบกอดหรือสัมผัสเป็นประจำ กิจกรรม สำหรับทุกคนในครอบครัวเป็นสิ่งที่ดูเหมือนจะถูกละเลยอย่างมาก เพราะมีไม่ถึงครึ่งของครอบครัวไทยที่ใช้เวลา ที่พอจะมีกิจกรรมร่วมกับสมาชิกในครอบครัวเป็นประจำ จากการสำรวจเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2551 พบว่า เด็กไทยอายุระหว่าง 0 – 17 ปี ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ หรืออาศัยอยู่ในครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ซึ่งหมายถึง ครอบครัวที่มีเพียงพ่อคนเดียวหรือแม่คนเดียวมีสัดส่วนที่สูง โดยสูงที่สุดในภาคเหนือและภาคอีสาน (จิราพร ชมพิกุล, 2552) จากงาน ศึกษาของ ศิวพร ปกป้อง (2552) เฉลี่ยแล้วพ่อแม่ เลี้ยงเดี่ยวจะต้องดูแลลูกถึงเกือบ 2 คน โดยอายุเฉลี่ยของลูกคนเล็กสุดที่ต้องดูแลคือ 8.6 ปี ลักษณะของครอบครัวที่มีเพียง “พ่ออยู่กับลูก” หรือ “แม่อยู่กับลูก” นำมาซึ่งความห่วงกังวลต่อความไม่

มั่นคง และความเครียดกับบทบาทใหม่ที่ต้องรับภาระในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวเพียงคนเดียว ปัญหาสำคัญที่พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวต้องเผชิญคือ ปัญหาความสัมพันธ์กับลูก ปัญหาทางเศรษฐกิจ การมีรายได้และมีงานทำ นอกจากนี้ปัญหาพฤติกรรมของเด็กที่เติบโต มาจากครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่ดูแลเพียงลำพังก็เป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ

เทศบาลนครหาดใหญ่ จึงได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งไว้ความรุนแรงให้กับครอบครัว โดยใช้กลไกของคณะกรรมการศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน รัฐบาลจึงมีนโยบายพัฒนาสถาบันครอบครัวให้เกิดความเข้มแข็งโดยเน้นส่งเสริมบทบาท สตรี ดูแลคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนด้วยการจัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัว เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และส่งเสริมการพัฒนาบทบาทผู้นำในองค์กรให้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐเพื่อพัฒนาสถาบันครอบครัว (ฝ่ายพัฒนาชุมชน กองสวัสดิการสังคม, 2558)

จากความสำเร็จ ความเป็นมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวของชุมชนหลังสนามกีฬากลาง เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของครอบครัว และสามารถนำข้อมูลเสนอต่อศูนย์พัฒนาครอบครัวชุมชน เทศบาลนครหาดใหญ่ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสื่อสารที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของครอบครัว
2. เพื่อศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัว

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาชุมชนหลังสนามกีฬากลาง ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัวซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. บริบทของชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
3. แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวและภูมิหลังของครอบครัว
4. การเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ตัวแทนของครอบครัว ในชุมชนหลังสนามกีฬากลาง ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่ศูนย์พัฒนาครอบครัวชุมชน เทศบาลนครหาดใหญ่ จำแนกว่ามีความสัมพันธ์ของครอบครัวดีเป็นครอบครัวตัวอย่าง และมีความสัมพันธ์ของครอบครัวที่ไม่ดี

ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยในเดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม 2558

ขั้นตอนการศึกษา

กรอบแนวคิดการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์สาเหตุปัญหาครอบครัวที่เกิดขึ้นในชุมชนถึงสาเหตุของปัญหาครอบครัวที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตและส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชนในชุมชน ประกอบการดำเนินการหา

แนวทาง วิธีการในการแก้ไขและแนวทางในการป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น การประสานงานและการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมติดตามกลุ่มเป้าหมายในชุมชน กล่าวคือมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน การร่วมกันวิเคราะห์และตัดสินใจปัญหา รวมทั้งหาแนวทางในการแก้ไข โดยมีตัวบุคคลที่เป็นคนรับผิดชอบในการติดต่อประสานงานที่ชัดเจน (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2558) มีการคัดเลือกรอบครัวต้นแบบที่เข้มแข็งและครอบครัวผู้ชีวิต ดำเนินการโดยคณะกรรมการศูนย์พัฒนาครอบครัวร่วมกับสมาชิกครอบครัวและเจ้าหน้าที่ ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึก มารวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการวิจัย ใช้วิธีการวิเคราะห์ห้วงเชิงคุณภาพสาเหตุของปัญหาครอบครัวพื้นที่ในการศึกษาผู้ศึกษาเลือกเฉพาะแบบเจาะจงได้แก่ ทำการศึกษาเฉพาะชุมชนหลังสนามกีฬากลาง ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเก็บข้อมูลจนกระทั่งข้อมูลอิ่มตัว (สุภางค์ จันทวานิช, 2554) การวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้ข้อมูลวิจัยที่สำคัญ และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหลาย ได้แก่ (1) ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (2) สังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม (3) สัมภาษณ์เชิงลึกในครอบครัว ในชุมชนหลังสนามกีฬากลาง

การวิเคราะห์ข้อมูล ครั้งนี้ใช้แนวทางของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นั้นเป็นวิธีการแบบเน้นละเอียดอ่อน และยืดหยุ่น (จิรัชยา เจียวกิก และวันชัย ธรรมสัจการ, 2556) ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) การตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

จริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยตระหนักและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง จึงต้องมีการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มผู้ร่วมวิจัยทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยมีใบรับรองวิจัยพลติกรรมศาสตร์และสังคมของ CITI อ้างถึงเลขที่ 11959397

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่างโดยชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย การปกปิดข้อมูลและการเก็บรักษาความลับ ขอความร่วมมือในการเข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจ อธิบายถึงสิทธิในการถอนตัวออกจากการวิจัยได้ตลอดเวลา และการถอนตัวนั้นไม่มีผลเสียใด ๆ หากการเข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเกิดความไม่สบายใจรู้สึกเป็นทุกข์

ผลการวิจัย

ผู้ศึกษาได้สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. การสื่อสารที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของครอบครัว

การสื่อสารที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของครอบครัว ในปัจจุบันครอบครัวในการศึกษาคครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าการสื่อสารภายในครอบครัวมีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตได้แก่ การสื่อสารภายในครอบครัวมีผลต่อรูปแบบของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันมากที่สุด เนื่องจากให้เหตุผลว่า หากบิดามารดาหรือผู้ปกครองเปิดกว้าง หรือคอยสนับสนุนความคิดเห็นของบุตรหลาน หรือเปิดโอกาสให้บุตรหลาน ได้ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง ย่อมทำให้ตนมีความเชื่อมั่นในตัวเอง กล่าวคือจะทำสิ่งใหม่ ๆ หรือสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องกังวล อีกทั้งด้านบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ก็มองว่าการสื่อสารและการแสดงออกในปัจจุบันของบุตรหลาน ไม่เหมือนกับชนบทธรรมเนียมและวัฒนธรรมไทยในยุคก่อน บุตรหลาน พูดคุยกันน้อยลง และมีอารมณ์ที่รุนแรงขึ้น

ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตทั้งสามประเด็น ได้แก่ (1) กิจกรรม (2) การแสดงความคิดเห็น และ (3) ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ดังนั้นการมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง สิ่งรอบตัว และครอบครัว ของคนในครอบครัวจะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดี มีความอบอุ่นสมาชิกในครอบครัว มีความเชื่อมั่นในตัวเอง กล้าที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ ในสิ่งที่ดีงามและสร้างสรรค์ โดยไม่ต้องกังวล มากกว่าอยู่แต่ในกรอบมากจนเกินไป อาจทำให้รู้สึกอึดอัด และหันไปให้ความสนใจในสิ่งอื่น ๆ แทน หรือสนใจที่จะทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว น้อยลง

2. สัมพันธภาพในครอบครัว

สัมพันธภาพเป็นสิ่งที่อยู่ในทุกครอบครัวและเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงให้คนทุกคนในครอบครัวมีความรักความผูกพันซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจกัน อภัยให้กัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อยามต้องเผชิญปัญหาอุปสรรคก่อให้เกิดเป็นครอบครัวอันอบอุ่น แต่สัมพันธภาพที่อ่อนแอจะส่งผลให้ครอบครัวขาดความอบอุ่นและมีการหย่าร้างในอัตราที่สูงขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้กำลังเกิดขึ้นกับสังคมไทย ผลการศึกษาแบ่งความสัมพันธ์ ได้ 3 ประเภท คือ (1) ความสัมพันธ์แบบฝ่ายหนึ่งพึ่งพิงฝ่ายหนึ่ง (2) ความสัมพันธ์แบบไม่พึ่งกัน และ (3) ความสัมพันธ์แบบพึ่งพิงกันและกัน

2.1 ความสัมพันธ์แบบฝ่ายหนึ่งพึ่งพิงฝ่ายหนึ่ง เป็นสัมพันธภาพในรูปแบบที่ฝ่ายหนึ่งคอยพึ่งพาการสนับสนุนและการช่วยเหลือของอีกฝ่ายหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ทำให้ฝ่ายพึ่งพิงไม่รู้สึกเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่เห็นคุณค่าของตนเอง และรู้สึกว่าตนเองต่ำต้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้ต้องคอยพึ่งพิงอีกฝ่ายหนึ่งอยู่เสมอ ฝ่ายที่ให้การช่วยเหลือก็มักจะวางอำนาจ ควบคุม ไม่เห็นความสำคัญ ครอบครัวประเภทนี้จะไม่มีความสุขทั้งสองฝ่าย เพราะฝ่ายที่ต้องพึ่งพิงจะรู้สึกกลัว อึดอัดและคับข้องใจ ในขณะที่คนที่ถูกพึ่งพิงจะรู้สึกไม่ภูมิใจกับครอบครัวของตน ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น

ลักษณะความสัมพันธ์แบบฝ่ายหนึ่งพึ่งพิงฝ่ายหนึ่ง เกิดขึ้นในครอบครัว โดยฝ่ายภรรยาจะเป็นฝ่ายพึ่งพามีเป็นหลัก เนื่องจากทางฝ่ายสามีมีฐานะ และประกอบอาชีพซึ่งมั่นคง ขณะที่ฝ่ายภรรยาทำงานบ้านและดูแลบ้าน ความรู้สึกของสามีที่ต้องหาเลี้ยงครอบครัวจึงมองว่าตนสำคัญกว่าภรรยา เห็นได้จาก ข้อความตอนหนึ่งที่ ฝ่ายสามีกล่าวว่า “...หากไม่มีผมอยู่สักคน ไหนจะลูก ไหนจะภรรยา ก็ยอมลำบากเพราะผมหาเบี้ยอยู่คนเดียว...” (นายดำ (นามสมมติ), 2558) ในขณะที่ภรรยาของนายดำ (นามสมมติ), 2558) ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าในบางครั้งตนก็รู้สึกสงสารและลำบากใจกับการที่ต้องพึ่งพามีเพียงอย่างเดียว ดังบทสนทนาตอนหนึ่งว่า “...เราเหนื่อยใจเวลาเค้าเครียด ๆ กับมาจากทำงาน พอเราถามเค้าก็ไม่ແหลงบอกว่าซื้อข้าวແหลง เหนื่อย!! เราก็รู้สึกอึดอัดใจขึ้นมาทันทีเลย เปื้อนมาก ๆ เลย เหมือนอยากจะเลิก...” (ภรรยาของนายดำ (นามสมมติ), 2558) ลักษณะความสัมพันธ์ในแบบนี้ส่งผลให้ครอบครัวของนายดำ (นามสมมติ) อยู่ในสภาวะที่มีความขัดแย้งภายในอาจส่งผลเกิดการหย่ากันได้

2.2 ความสัมพันธ์แบบไม่พึ่งกัน ต่างฝ่ายต่างเชื่อมั่นในตนเอง เป็นตัวของตัวเอง และไม่รู้สึกว่าต้องพึ่งพิงอีกฝ่ายหนึ่ง จะเกี่ยวข้องกันเท่าที่จำเป็น ความสัมพันธ์แบบนี้ จะสร้างปัญหาให้กับครอบครัวได้ มันเป็นความสัมพันธ์แค่เชิงโครงสร้างหรือแบบทางการเท่านั้น ขาดความรัก ความเข้าใจ ความผูกพัน และการอุทิศตัวให้ ครอบครัวประเภทนี้นักขัดแย้งกันบ่อย ๆ ต่างฝ่ายต่างถือว่าตนเองก็แ่เหมือนกัน

ลักษณะความสัมพันธ์แบบไม่พึ่งกัน ต่างฝ่ายต่างเชื่อมั่นในตนเอง เป็นตัวของตัวเอง โดยฝ่ายภรรยาทำงานนอกบ้าน และฝ่ายสามีก็ทำงานนอกบ้าน ต่างฝ่ายต่างมีรายได้เข้าครอบครัว ย่อมเกิดความขัดแย้งในเรื่องการจ่ายเงินเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว และค่าใช้จ่ายของลูก เห็นได้จาก ข้อความตอนหนึ่งที่ ฝ่ายภรรยาบอกว่า “...หนูว่าบางที พี่ขาว(นามสมมติ)แ่ไม่เข้าใจหนู หนูทำงานเหนื่อยจากข้างนอก มา

ทำงานบ้านอีก พอของใช้หมดหนักก็จ่าย ค่าเทอม ค่าเรียนพิเศษลูก หนักก็จ่ายไปก่อน พอของจากพี่ขาว (นามสมมติ) แกก็บอกว่าค่าอะไรมาไปไหม บางทีเราก็มโหมนะ เหนื่อยนอกบ้านแล้วมาเหนื่อยในบ้านอีก ...” (ภรรยา นายขาว (นามสมมติ), 2558) ในขณะที่นายขาว (นามสมมติ) (2558) ได้ให้ข้อมูลเพิ่มว่าในบางครั้งตนก็รู้สึกโกรธภรรยาเพราะค่าใช้จ่ายภายในบ้านรวมถึงค่าใช้จ่ายของลูก นายขาว(นามสมมติ) จะจ่ายเยอะกว่าภรรยา เพราะเห็นว่าเค้าทำงานบ้านด้วย แต่ที่โกรธเพราะเค้าขอทั้งเงิน และบ่นว่า นายขาว(นามสมมติ) ไม่ช่วยเหลือค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ดังบทสนทนาตอนหนึ่งว่า “...เมื่อยผมขอแต่เบี้ย ขี้บ่น ทำงานก็ทำ2คนผมทำงานได้เบี้ยมากหว่า แต่ขอแต่เงิน ค่าน้ำมันค่านี้ บางทีไม่ยอมออกเบี้ยตัวเองมั่งนี้...” (นายขาว (นามสมมติ), 2558) ลักษณะความสัมพันธ์ในแบบนี้ส่งผลให้ครอบครัวของนายขาว (นามสมมติ) อยู่ในสถานะที่มีความขัดแย้งภายในอาจจะส่งผลเกิดการหย่ากันได้

2.3 สัมพันธภาพแบบพึ่งพาอาศัยกัน สัมพันธภาพของครอบครัวแบบนี้เป็นสัมพันธภาพที่มีคุณภาพที่สุด เพราะเป็นสัมพันธภาพที่ครอบครัวฝ่ายต่างมีความเชื่อมั่นในตนเองและเห็นคุณค่าของตนเอง แต่ขณะเดียวกันก็เห็นคุณค่าและความสำคัญของอีกฝ่ายหนึ่ง ต่างช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนาซึ่งกันและกัน ไม่มีใครมองว่าอีกฝ่ายหนึ่งด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ความสัมพันธ์จึงเป็นแบบต่างฝ่ายต่าง “พะวง” ซึ่งกันและกัน และต่างฝ่ายต่างรู้ถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองในครอบครัว

ลักษณะความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันครอบครัวฝ่ายต่างมีความเชื่อมั่นในตนเองและเห็นคุณค่าของตนเอง แต่ขณะเดียวกันก็เห็นคุณค่าและความสำคัญของอีกฝ่ายหนึ่ง ตัวอย่างครอบครัวของนายเทา (นามสมมติ) ข้อความตอนหนึ่งที่ ฝ่ายสามีกล่าวว่า “...ผมหาเงิน เค้าก็ช่วยหาเงินกัน ทำงานบ้านกันผมเห็นเค้า เค้าก็ดี ทำให้ผมรักเค้ามาก...” (นายเทา (นามสมมติ), 2558) ในขณะที่ภรรยาของนายเทา (นามสมมติ), 2558) ได้ให้ข้อมูลเพิ่มว่า ในบางครั้งตนก็รู้สึกสงสารและเข้าใจสามีที่ต้องทำงานนอกบ้าน เพื่อสร้างครอบครัว ดังบทสนทนาตอนหนึ่งว่า “...เราเหนื่อยงานในบ้าน ก็ไม่เท่าพี่เทา(นามสมมติที่เหนื่อยข้างนอกไปพบปะเจอคนที่หลายอารมณ์หลายความรู้สึก...” (ภรรยาของนายเทา (นามสมมติ), 2558) ลักษณะความสัมพันธ์ในแบบนี้ส่งผลให้ครอบครัวของนายเทา (นามสมมติ) อยู่ในสถานะที่ต่างช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนาซึ่งกันและกัน ไม่มีใครมองว่าอีกฝ่ายหนึ่งด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่น

สรุปและอภิปรายผล

ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหลังสนามกีฬหาดใหญ่ (สนาม จิระนคร) นั้นมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีคุณธรรม จริยธรรมและภายในชุมชนยังมีศาลา ทอดทองเป็นศูนย์รวมจิตใจรวมทั้งมีโครงการที่สำคัญในชุมชนอีกด้วยจึงรวมตัวกันวิเคราะห์หาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาโดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่และนำมาใช้อย่างชาญฉลาด จึงทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน อีกทั้งการดำเนินชีวิตที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของครอบครัวปัจจุบันครอบครัวในการศึกษาครั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าการสื่อสารภายในครอบครัวมีผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตได้แก่ การสื่อสารภายในครอบครัวมีผลต่อรูปแบบของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันมากที่สุดเนื่องจากให้เหตุผลว่า หากบิดามารดาหรือผู้ปกครองเปิดกว้าง หรือคอยสนับสนุนความคิดเห็นของบุตรหลาน หรือเปิดโอกาสให้บุตรหลาน ได้ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง ย่อมทำให้ตนมีความเชื่อมั่นในตัวเอง กล้าที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ หรือสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องกังวล สอดคล้องกับสุรรัตน์ จุลานนท์ (2549) ได้ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบครอบครัวที่พึงปรารถนา กรณีศึกษา สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีและสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านมหาเมฆ พบว่า สภาพปัญหาครอบครัว

เป็นลักษณะที่บิดามารดาไม่พร้อมต่อการมีบุตร สังเกตได้จากสาเหตุอันดับหนึ่งให้ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมาอยู่ที่สถานสงเคราะห์ นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาที่เกิดจากบิดามารดาสามีหรือภรรยาใหม่ ปัญหาการถูกทารุณกรรมทางเพศ ปัญหาที่เกิดจากครอบครัวฐานะยากจน ส่วนรูปแบบครอบครัวที่พึงปรารถนา ของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญพบว่า ต้องการรูปแบบที่บิดามารดาและบุตรอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาอย่างอบอุ่น นอกจากนี้ยังต้องการรูปแบบครอบครัวที่มีความรักความผูกพันและรูปแบบครอบครัวที่ทุกคนในครอบครัวต่างใช้เหตุผลเป็นหลัก ไม่ใช่อารมณ์และความรุนแรง

จากผลการศึกษาในครั้งนี้แบ่งความสัมพันธ์ ได้ 3 ประเภท คือ (1) ความสัมพันธ์แบบฝ่ายหนึ่งพึ่งพิงฝ่ายหนึ่ง เป็นสัมพันธ์ภาพในรูปแบบที่ฝ่ายหนึ่งคอยพึ่งพาการสนับสนุนและการช่วยเหลือของอีกฝ่ายหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ทำให้ฝ่ายพึ่งพิงไม่รู้สึกเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่เห็นคุณค่าของตนเอง และรู้สึกว่าตนเองต่ำต้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้ต้องคอยพึ่งพิงอีกฝ่ายหนึ่งอยู่เสมอ ฝ่ายที่ให้การช่วยเหลือก็มักจะวางอำนาจควบคุม ไม่เห็นความสำคัญ ครอบครัวประเภทนี้จะไม่มีความสุขทั้งสองฝ่าย เพราะฝ่ายที่ต้องพึ่งพิงจะรู้สึกกลัว อึดอัดและคับข้องใจ ในขณะที่คนที่ถูกพึ่งพิงจะรู้สึกไม่ภูมิใจกับครอบครัวของตน ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น (2) ความสัมพันธ์แบบไม่พึ่งกัน ต่างฝ่ายต่างเชื่อมั่นในตนเอง เป็นตัวของตัวเอง และไม่รู้สึกว่าต้องพึ่งพิงอีกฝ่ายหนึ่ง จะเกี่ยวข้องกันเท่าที่จำเป็น ความสัมพันธ์แบบนี้ จะสร้างปัญหาให้กับครอบครัวได้ มันเป็นความสัมพันธ์แค่เชิงโครงสร้างหรือแบบทางการเท่านั้น ขาดความรัก ความเข้าใจ ความผูกพัน และการอุทิศตัวให้ ครอบครัวประเภทนี้มักขัดแย้งกันบ่อย ๆ ต่างฝ่ายต่างถือว่าตนเองก็แน่เหมือนกัน และ (3) ความสัมพันธ์แบบพึ่งพิงกันและกัน สัมพันธภาพของครอบครัวแบบนี้เป็นสัมพันธภาพที่มีคุณภาพที่สุด เพราะเป็นสัมพันธภาพที่ครอบครัวฝ่ายต่างมีความเชื่อมั่นในตนเองและเห็นคุณค่าของตนเอง แต่ขณะเดียวกันก็เห็นคุณค่าและความสำคัญของอีกฝ่ายหนึ่ง ต่างช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนาซึ่งกันและกัน ไม่มีใครมองว่าอีกฝ่ายหนึ่งด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ความสัมพันธ์จึงเป็นแบบต่างฝ่ายต่าง “พะวง” ซึ่งกันและกัน และต่างฝ่ายต่างรู้ถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับ บุญเลิศ ธงสะอาดและสมศักดิ์ บุญชู (2551) ศึกษาเรื่อง “รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืน : กรณีศึกษา 3 ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนในชุมชน 3 แห่งมีลักษณะที่เหมือนกันคือ (1)มีโครงสร้างทางครอบครัวขนาดใหญ่ มีหลายวัยมีอิสระในการเลือกคู่ครอง การเลือกที่อยู่อาศัย มีการสืบทอดมรดกและสืบทอดวงศ์สกุล (2)มีความมั่นคงทางอาชีพรายได้ในการดำรงชีวิต (3)ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน (4)มีการใช้อำนาจในการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัวร่วมกัน (5)มีการอบรมเลี้ยงดูและขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวให้คนดี (6)มีการเอาใจใส่ดูแลสุขภาวะของสมาชิกในครอบครัว (7)การสืบทอดสถาบันครอบครัวในอนาคต ปัจจัยที่ทำให้สถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน เกิดจากการมีที่อยู่อาศัยที่เป็นของตนเองและมั่นคง มีเศรษฐกิจที่ดีครอบครัวทุกคนมีโอกาสทางการศึกษาที่ดีและเท่าเทียมกันครอบครัวยึดหลักศาสนาและเชื่อมั่นในการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการสาธารณสุขที่สมาชิกในครอบครัวรู้จักดูแลตนเอง ครอบครัวมีภาษาถิ่นและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสื่อสารท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ในครอบครัวสมัยใหม่อย่างรู้เท่าทันครอบครัวมีกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน มีระบบการเมืองท้องถิ่นและกฎหมายที่มีความยุติธรรมในชุมชน และปัจจัยอื่นๆ เช่น มีผู้นำชุมชนที่เสียสละและสมาชิกครอบครัวซื่อสัตย์ ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ครอบครัวขาดความเข้มแข็ง คือปัญหาที่มีผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้น้อย ความยากจน ยาเสพติด การไม่ไว้วางใจกันและกันในครอบครัว การพนัน หนี้สินปัญหาทางการเกษตร เช่น การใช้ปุ๋ยเคมี มีผลกระทบต่อ

ดิน น้ำ สัตว์ต่าง ๆ ปัญหาเด็กและเยาวชนที่ก้าวร้าวและสอนยาก โรคภัยที่นำกลัวและรักษายากขึ้นล้วนเป็นตัวบั่นทอนให้สถาบันครอบครัวอ่อนแอลง และแนวทางที่จะสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีแก่สถาบันครอบครัวคือ ครอบครัวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และมีกิจกรรมร่วมกันและแลกเปลี่ยน

ฉะนั้นความสัมพันธ์ในครอบครัวของชุมชน ส่งผลต่อการเรียนรู้ปัญหาทั้งในและนอกชุมชนจนกระทั่งทำให้ครอบครัวสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาทางครอบครัวด้วยตนเองและนำไปสู่การสืบทอดและการดำรงอยู่ในรูปแบบสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาครอบครัวในชุมชนทั้ง 3 แบบ (ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพึงพิง, ไม่พึงพิง, ต่างฝ่ายต่างพึ่งพิง) แบบเจาะลึกในแต่ละประเภท
2. ควรมีการศึกษาประเด็นความสัมพันธ์ของครอบครัวที่ส่งผลต่อการช่วยเหลือ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- จิรัชยา เจียวกิก และวันชัย ธรรมสังการ. (2556). ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี. *วารสารหาดใหญ่วิชาการ*, 11(1); 39-46.
- จิราพร ชมพิกุล. (2552). *สัมพันธภาพในครอบครัวไทย*. สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิราภรณ์ บุญส่ง. (2538). *การศึกษาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบโครงการ*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย.
- บุญเลิศ ธงสะอาดและสมศักดิ์ บุญชู. (2551). *รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืน : กรณีศึกษา 3 ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี*. รายงานการวิจัย. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี.
- ฝ่ายพัฒนาชุมชน กองสวัสดิการสังคม. (2558). *ประวัติชุมชน เทศบาลนครหาดใหญ่ เขต 1*. สงขลา: เทศบาลนครหาดใหญ่.
- ภราดร เดชสาร. (2552). “ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว”...กำลังใจคือสิ่งสำคัญ. ค้นเมื่อ 31 มีนาคม พ.ศ.2558. เว็บไซต์: http://www.thaisingleparent.com/?p=detail-content&id_content=542&type=learn
- ศิวพร ปกป้อง. (2552). *ความสัมพันธ์ในครอบครัว*. ค้นเมื่อ 31 มีนาคม พ.ศ.2558. เว็บไซต์: http://www.hiso.or.th/hiso/picture/reportHealth/ThaiHealth2011/thai2011_8.pdf
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2558). *คู่มือการดำเนินงานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน ตามมาตรฐานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน*. กรุงเทพฯ.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2554. *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรรัตน์ จุลานพันธ์. (2549). *ความคาดหวังเกี่ยวกับรูปแบบครอบครัวที่พึงปรารถนา กรณีศึกษา สถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถีและสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านมหาเมฆ*. กรุงเทพฯ:สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บุคลากรกรม

นายดำ (นามมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ จิรัชยา เจียวกิก ผู้สัมภาษณ์ ชุมชนหลังสนามกีฬากลาง ตำบล
หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2558.

ภรรยานายดำ (นามมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ จิรัชยา เจียวกิก ผู้สัมภาษณ์ ชุมชนหลังสนามกีฬากลาง ตำบล
หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2558.

นายขาว (นามมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ จิรัชยา เจียวกิก ผู้สัมภาษณ์ ชุมชนหลังสนามกีฬากลาง ตำบล
หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2558.

ภรรยานายขาว (นามมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ จิรัชยา เจียวกิก ผู้สัมภาษณ์ ชุมชนหลังสนามกีฬากลาง ตำบล
หาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2558.

นายเทา (นามมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์ จตุพร ชูสงและจิรัชยา เจียวกิก ผู้สัมภาษณ์ ชุมชนหลังสนามกีฬา
กลาง ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2558.

ภรรยานายเทา (นามมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. จตุพร ชูสงและจิรัชยา เจียวกิก ผู้สัมภาษณ์. ชุมชนหลังสนาม
กีฬากลาง ตำบลหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2558.